

# O cale de a evita critica iluminista la adresa credintei religioase

Ionut Sterpan, 16 aprilie 2009

**Rezumat:** In "Ce este iluminismul?"<sup>1</sup> Kant formuleaza un argument in favoarea libertatii de exprimare si de a folosi informatii in scopul imbunatatirii situatiei proprii. Acest argument formulat din perspectiva unei etici a autonomiei persoanei este provocator pentru ca pare sa lucreze in acelasi timp in favoarea liberalismului (sectiunea 1) si impotriva credintei religioase (sectiunea 2). Incerc sa arat ca exista cel putin un anumit tip de credinta religioasa impotriva caruia nu lucreaza (sectiunea 3).

**Cuvinte cheie:** *contract, autonomie, credinta religioasa, iluminism, libertate de exprimare.*

## 1. Etica autonomiei persoanei lucreaza in favoarea libertatii de exprimare:

Daca esti in armata, atata vreme cat actionezi ca parte a organizatiei armate, nu poti sa nu te supui doar pentru ca tu crezi ca nu e bine. Ca cetatean insa, si ca individ in afara cadrelor operatiunilor militare, poti sa iti exprimi nemultumirile si propunerile de schimbare ale serviciului militar.

Generalizam aceasta situatie din perspectiva libertatii contractelor: Sunt liber sa inchei contracte si sa intru in diferite practici si organizatii. Inauntrul lor actionez conform contractului liber ales anterior. Aceste contracte pot stipula conditia tacerii mele atat avreme cat actionez ca parte a acestei organizatii si ca jucator in acea practica. Atata vreme insa cat sunt in afara cadrelor stabilite de acest contract particular am insa libertatea de a propune altora solutii. Am libertatea de a incerca sa inchei noi acorduri sau noi contracte.

Norma libertatii contractelor legitimeaza si supunerea in cadre organizationale care in interiorul lor nu permit libertatea de exprimare, dar si libertatea de a critica in "timpul liber", in viata din afara respectivelor cadre.

## 2. Etica autonomiei persoanei lucreaza impotriva deciziei unui juramant al tacerii pe viata si impotriva deciziei supunerii neconditionate pe timp nedeterminat fata de orice precept:

*Problema:* Poate o confesiune sau un ordin religios sa se lege intr-un juramant al supunerii si al tacerii permanent, pe viata, si cu aplicatie in toate contextele de viata?

Kant: Nu, nu este justificata. Asemenea contracte sunt ilegitime, trebuie considerate ca nevalide, nu trebuie sa aiba forta juridica. De ce? Pentru ca previn iluminarea proprie si a altora. Ar fi o crima sa ne tinem pe noi si alti indivizi nedeterminati in intuneric.

Argumentul e suparator din doua motive. Pare ca introduce utilitarismul, si ne scoate din etica autonomiei persoanei. Si pare ca introduce ideea drepturilor pozitive ale altora de a fi informati de mine. La nivelul

---

<sup>1</sup> [KANT Immanuel, 1784] *An Answer to the Question: "What is Enlightenment?"*, [http://philosophic.li/kant/what\\_is\\_enlightenment/](http://philosophic.li/kant/what_is_enlightenment/)

autonomiei persoanei și al drepturilor negative, principiul autonomiei individuale pare să îmi susțină libertatea unui jurământ al tăcerii luat la nivel personal. Am dreptul să tac, nimeni nu mă poate obliga să vorbesc. Dacă o decizie individuală unilaterală legitimă, o hotărâre personală e legitimă, atunci de ce n-ar fi legitimă și o congregație a unor indivizi care se leagă singuri printr-un jurământ al tăcerii?

Kant însă nu introduce nici utilitarismul și nici ideea drepturilor pozitive, ci își întemeiază poziția doar pe valoarea autonomiei persoanei și a libertății ei de a folosi informații pentru îmbunătățirea situației proprii: *"To renounce enlightenment for himself, or even more, for subsequent generations, is to violate and trample man's divine rights underfoot."* Cu alte cuvinte, Kant spune că a-ți refuza ție însuși posibilitatea îmbunătățirea situației proprii în lumina unor informații noi nedeterminate înseamnă a-ți trata propria autonomie cu dispreț. De ce?

Autonomia este capacitatea de a trăi conform propriilor decizii, în lumina informațiilor disponibile la momentul respectiv. Și este partea sacră a naturii umane conform perspectivei lui. Dacă respect această trasatură sacră a mea, autonomia, atunci trebuie să o pretuiesc cultivând manifestarea ei *de-a lungul întregii mele existențe*. A-ți bloca acest proces ție însuși merge împotriva manifestării autonomiei tale în viitor.

Valoarea autonomiei conferă valoare faptului de a trăi conform cu deciziile proprii. Dar nu conferă valoare absolută deciziei mele la un moment dat de a-mi bloca procesul iluminării pe o perioadă nedeterminată. *Valoarea propriei mele decizii la un moment dat (conferită de valoarea primară a autonomiei) este mai mică decât valoarea sumei tuturor deciziilor pe care as vrea să le iau în viitor*. Respectul pentru autonomie ca atare îmi cere să las deschisă posibilitatea deciziilor mele în viitorul îndepărtat.

Din acest motiv, *printr-o supunere necondiționată de tip religios conform unui precept așa cum îl privesc la un moment dat, îmi neg eventualele manifestări ale autonomiei mele din viitor, și deci îmi tratez cu dispreț ce am mai sacru în mine, autonomia*. Argumentul e relevant și pentru discuțiile despre contractele libere în care mă vând ca sclav și cele despre sinucidere.

### **3. Critica se aplică numai celui tip de credință religioasă întemeiată pe o hotărâre luată la un moment dat:**

Critica lui Kant însă se aplică numai supunerii religioase în urma unei hotărâri luate la un moment dat și puse la lucru pe o perioadă lungă și nedeterminată.

Conceptia despre credință religioasă ca *sustinută de o hotărâre pe care o iau permanent, sau de hotărâri de același tip pe care le iau la fiecare pas*, în mod liber, moment după moment (pas cu pas merg pe apă) scapă acestei critici. Pentru că acest tip de credință religioasă cere manifestarea libertății mele în mod continuu. Și pot face aceste alegeri similare în lumina unor informații mereu noi. Artificiul filosofic e de a vedea credință religioasă ca pe o serie continuă de supuneri sau angajamente, spre deosebire de o supunere care mă leagă odată pentru totdeauna.